

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 10

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

QORAXONIYLAR DAVRI IJTIMOY-SIYOSIY TAFAKKURIDA SHARQ FALSAFIY MEROSINING O'RN

Maxmudov Bexzod Xamidovich

“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti” Milliy tadqiqot universiteti, dotsent.

e-mail: bexzodmaxmudov018@gmail.com **ORCID:** <https://orcid.org/0009-0006-4953-0936>

Annotatsiya.

Mazkur maqolada Qoraxoniylar davri ijtimoiy-siyosiy tafakkurining Sharq falsafiy merosi bilan uzviy aloqasi tahlil qilinadi. Yusuf Xos Hojib va Mahmud Qoshg‘ariy asarlarida aks etgan adolat, ilm, axloq, davlat boshqaruvi, qonun va jamiyat tartibi haqidagi qarashlarning mazmun-mohiyati yoritiladi. Tadqiqotda tarixiy-qiyosiy, tizimli va manbashunoslik metodlaridan foydalanilib, Qoraxoniylar merosining O‘zbekistonning ma‘naviy-madaniy taraqqiyoti hamda zamonaviy ijtimoiy-siyosiy tafakkur uchun ahamiyati asoslanadi.

Kalit so‘zlar: Qoraxoniylar; Sharq falsafasi; ijtimoiy-siyosiy tafakkur; Yusuf Xos Hojib; Mahmud Qoshg‘ariy; adolat; davlat boshqaruvi; ma‘naviy meros.

РОЛЬ ВОСТОЧНОГО ФИЛОСОФСКОГО НАСЛЕДИЯ В ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ МЫСЛИ ЭПОХИ КАРАХАНИДОВ

Махмудов Бехзод Хамидович

Национальный исследовательский университет «Ташкентский институт инженеров ирригации и механизации сельского хозяйства», доцент.

Аннотация.

В данной статье анализируется неразрывная связь социально-политической мысли эпохи Караханидов с философским наследием Востока. Раскрываются содержание и сущность взглядов на справедливость, науку, нравственность, государственное управление, закон и общественный порядок, отражённых в произведениях Юсуфа Хас Хаджиба и Махмуда Кашгари. В исследовании используются историко-сравнительный, системный и источниковедческий методы, на основе которых обосновывается значение наследия Караханидов для духовно-культурного развития Узбекистана и современной социально-политической мысли.

Ключевые слова: Караханиды; восточная философия; социально-политическая мысль; Юсуф Хас Хаджиб; Махмуд Кашгари; справедливость; государственное управление; духовное наследие.

THE ROLE OF EASTERN PHILOSOPHICAL HERITAGE IN THE SOCIO-POLITICAL THOUGHT OF THE KARAKHANID PERIOD

Maxmudov Bexzod Xamidovich

“Tashkent Institute of Irrigation and Agricultural Mechanization Engineers” National Research University, Associate Professor.

Abstract.

This article analyzes the close relationship between the socio-political thought of the Karakhanid period and the philosophical heritage of the East. It examines the essence and content of ideas concerning justice, knowledge, morality, public administration, law, and social order reflected in the works of Yusuf Khass Hajib and Mahmud al-Kashgari. The study employs historical-comparative, systematic, and source-critical methods to substantiate the significance of the Karakhanid heritage for Uzbekistan’s spiritual and cultural development and contemporary socio-political thought.

Keywords: Karakhanids; Eastern philosophy; socio-political thought; Yusuf Khass Hajib; Mahmud al-Kashgari; justice; public administration; spiritual heritage.

Kirish. Qoraxoniylar davri Markaziy Osiyo tarixida siyosiy, madaniy va ma‘rifiy jarayonlar o‘zaro tutashgan muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. X–XII asrlarda Movarounnahr va Sharqiy Turkiston hududlarida kechgan siyosiy hamda madaniy jarayonlar turkiy xalqlarning davlat boshqaruvi, ilmiy tafakkuri, adabiy tili va ma‘naviy dunyoqarashi rivojiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatdi. Mazkur davrda islomiy qadriyatlar, qadimgi turkiy an‘analari va Sharqning ilmiy-falsafiy qarashlari o‘zaro aloqaga kirishib, ijtimoiy-siyosiy fikrning yangi mazmun kasb etishiga zamin yaratdi. Qoraxoniylar davri tafakkurini faqat siyosiy tarix yoki adabiyot doirasida o‘rganish ushbu merosning mazmunini to‘liq ochib bermaydi. Chunki o‘sha davrning ilmiy-adabiy yodgorliklarida hokimiyatning mohiyati, hukmdor va xalq munosabati, adolatlilik boshqaruv, bilimning ijtimoiy vazifasi, insonning axloqiy mas‘uliyati va jamiyatdagi tartib masalalari ham yoritilgan. Shu jihatdan Qoraxoniylar davri ijtimoiy-siyosiy tafakkuri Sharq falsafiy merosining turkiy muhitdagi

namoyon bo'lish shakllaridan biri sifatida qaralishi mumkin.

Ushbu masalani tadqiq etishda Yusuf Xos Hojibning «Qutadg'u bilig» va Mahmud Qoshg'ariyning «Devonu lug'otit turk» asarlari alohida ilmiy ahamiyatga ega. Birinchi asarda davlat boshqaruvi, adolat, aql, saodat va axloqiy kamolot masalalari badiiy-falsafiy shaklda ifodalangan bo'lsa, ikkinchi asarda turkiy xalqlarning tili, urf-odatlari, dunyoqarashi va ijtimoiy hayotiga oid ma'lumotlar jamlangan. Mazkur manbalarni birgalikda o'rganish Qoraxoniylar davri tafakkurining davlat, jamiyat va shaxs haqidagi qarashlarini yaxlitroq tushunish imkonini beradi. Maqolaning dolzarbligi shundaki, bugungi O'zbekistonda tarixiy-ma'naviy merosni o'rganish, milliy davlatchilik tajribasini ilmiy tahlil qilish va yosh avlodga tarixiy tafakkurni shakllantirish masalalari muhim ahamiyat kasb etmoqda. Qoraxoniylar davri mutafakkirlari tomonidan ilgari surilgan adolat, ilm-ma'rifat, mas'uliyat va ijtimoiy hamjihatlik g'oyalarini tarixiy kontekstda tahlil qilish zamonaviy ilmiy va ma'rifiy izlanishlar uchun ham muayyan nazariy asos bo'la oladi. Maqolaning asosiy maqsadi – Qoraxoniylar ijtimoiy-siyosiy tafakkurida Sharq falsafiy merosining o'rnini Yusuf Xos Hojib va Mahmud Qoshg'ariy asarlari misolida ochib berish, mazkur merosning davlat boshqaruvi, axloq, ilm va jamiyat tartibi haqidagi qarashlarda namoyon bo'lish xususiyatlarini aniqlashdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Qoraxoniylar davri tafakkurini o'rganish uchun, avvalo, davrning birlamchi yozma manbalariga murojaat qilish lozim. Birlamchi manbalar qatorida Yusuf Xos Hojibning «Qutadg'u bilig» hamda Mahmud Qoshg'ariyning «Devonu lug'otit turk» asarlari alohida o'rin tutadi. Ular mazmunan bir-birini to'ldiradi: «Qutadg'u bilig»da siyosiy-axloqiy va boshqaruv masalalari markaziy o'rin egallasa, «Devonu lug'otit turk» turkiy xalqlarning tili, madaniyati, urf-odatlari va ijtimoiy tasavvurlarini o'rganish uchun muhim material beradi. Yusuf Xos Hojibning «Qutadg'u bilig» asari XI asr turkiy adabiy-falsafiy tafakkurining yirik yodgorliklaridan biridir. Asarda davlat boshqaruvi, hukmdorning mas'uliyati, bilim va aqlning ahamiyati, axloqiy fazilatlar hamda jamiytdagi munosabatlar masalalari didaktik yo'sinda bayon etiladi. Asarning to'rt asosiy timsol – Kuntug'di, Oyto'ldi, O'gdulmish va O'zg'urmish orqali qurilgan mazmuniy tuzilishi adolat, saodat, aql va qanoat tushunchalarining o'zaro munosabatini ko'rsatishga xizmat qiladi. Bu jihatlar asarni nafaqat adabiy, balki siyosiy-falsafiy manba sifatida ham o'rganish imkonini beradi [1; 964-b.].

Mahmud Qoshg'ariyning «Devonu lug'otit turk» asari esa turkiy xalqlarning XI asrdagi til va madaniy hayotini o'rganishda fundamental ahamiyatga ega. Unda turkiy so'zlarning izohlari bilan bir qatorda maqollar, hikmatli iboralar, she'riy parchalar, etnografik ma'lumotlar va turli xalqlarning turmush tarziga oid kuzatishlar ham uchraydi. Shu sababli asarni faqat lug'at sifatida emas, balki turkiy xalqlarning ijtimoiy-madaniy dunyoqarashini aks ettiruvchi manba sifatida ham tahlil qilish mumkin [2; 1-jild – 499 b.; 2-jild – 427 b.; 3-jild – 466 b.]. Qoraxoniylar davri ilm-fani va madaniyatiga bag'ishlangan zamonaviy tadqiqotlarda Yusuf Xos Hojib va Mahmud Qoshg'ariy merosi turli yo'nalishlarda o'rganilgan. Jumladan, Qoraxoniylar davrida ta'lim, ilmiy tafakkur va ma'naviy qadriyatlar masalalari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda ushbu ikki mutafakkir asarlarining tarixiy-madaniy jarayonlardagi o'rni ta'kidlangan [3; 571–577-b.]. Yusuf Xos Hojibning falsafiy merosini hozirgi davr nuqtayi nazaridan tahlil qiluvchi ishlarda esa adolat, axloq, ilm va inson kamoloti masalalarining dolzarbligi qayd etiladi [4; 88–94-b.].

MUHOKAMA

Qoraxoniylar davri ijtimoiy-siyosiy tafakkuri bir necha tarixiy va madaniy omillarning o'zaro ta'siri natijasida shakllangan. Bu davrda turkiy siyosiy an'analar, islomiy dunyoqarash, shahar madaniyati, savdo-iqtisodiy aloqalar va ilmiy-ma'rifiy jarayonlar bir-birini to'ldirib bordi. Mazkur jarayonlar davlat boshqaruvi, jamiytdagi tartib, hokimiyatning vazifalari va insonning ijtimoiy mas'uliyati haqidagi qarashlarga ta'sir ko'rsatdi. Qoraxoniylar davrining o'ziga xos jihati shundaki, turkiy tilda yirik ilmiy-adabiy asarlar yaratildi. Bu holat siyosiy va axloqiy tushunchalarning turkiy til imkoniyatlari orqali ifodalanishiga, turkiy xalqlarning o'ziga xos madaniy tajribasi va dunyoqarashining yozma shaklda mustahkamlanishiga xizmat qildi. Yusuf Xos Hojib va Mahmud Qoshg'ariy ijodi ana shu jarayonning muhim namunasidir. Sharq falsafiy muhitida davlat va jamiyat masalalari ko'pincha axloq, bilim va inson kamoloti bilan bog'liq holda ko'rib chiqilgan. Qoraxoniylar davri asarlarida ham hukmdor yoki davlat boshqaruvchisi faoliyati faqat hokimiyatni amalga oshirish bilan cheklanmaydi. Undan adolatli bo'lish, aql bilan ish yuritish, bilimga tayanish va xalq manfaatini hisobga olish talab etiladi. Bu qarashlar o'sha davrning siyosiy-axloqiy tafakkurida davlat boshqaruvi va ma'naviyat o'rtasidagi uzviylikni ko'rsatadi. Biroq Qoraxoniylar davri tafakkurini zamonaviy demokratik davlat yoki huquqiy davlat konsepsiyasi bilan aynanlashtirish ilmiy jihatdan to'g'ri bo'lmaydi. Tarixiy davrlar o'rtasidagi farqlarni hisobga olgan holda, o'xshashliklar faqat muayyan tushunchalar – adolat, mas'uliyat, bilim va ijtimoiy tartib kabi qadriyatlar darajasida tahlil qilinishi lozim.

Yusuf Xos Hojibning «Qutadg'u bilig» asari Qoraxoniylar davri ijtimoiy-siyosiy tafakkurini o'rganishda asosiy manbalardan biridir. Asarning nomi odatda «Saodatga eltuvchi bilim» yoki «Qut keltiruvchi bilim» mazmunida izohlanadi. Bu nomning o'ziyoq bilim va saodat, shaxsiy kamolot va ijtimoiy farovonlik o'rtasidagi aloqaga ishora qiladi. Asarda davlat va jamiyat boshqaruvi masalalari axloqiy mezonlar bilan chambarchas bog'langan. Hukmdor faoliyatining muhim sharti sifatida adolat ilgari suriladi. Adolat davlat boshqaruvining tashqi tartib-qoidasi emas, balki hokimiyatning ma'naviy asosini tashkil etuvchi tamoyil sifatida talqin qilinadi. Hukmdor adolatdan chekinsa, jamiytdagi muvozanat buzilishi va davlat boshqaruvida beqarorlik yuzaga kelishi mumkinligi haqidagi fikrlar asarning siyosiy mazmunini belgilaydi. «Qutadg'u bilig»dagi Kuntug'di obrazi adolat timsoli sifatida namoyon bo'ladi. Oyto'ldi saodat va davlatni, O'gdulmish aql va zakovatni, O'zg'urmish esa qanoat hamda ruhiy-axloqiy jihatlarni ifodalaydi. Ushbu obrazlar o'rtasidagi munosabat orqali davlat boshqaruvi faqat moddiy imkoniyat yoki siyosiy kuchga emas, balki adolat, aql va axloqiy mas'uliyatga ham tayanishi kerakligi ko'rsatiladi. Asarda bilim va aql alohida qadriyat sifatida namoyon bo'ladi. Boshqaruvchining qaror qabul qilish qobiliyati, vaziyatni anglash darajasi va odamlar bilan munosabati uning bilim va tafakkuriga bog'liq. Shu ma'noda «Qutadg'u bilig»da bilim shaxsiy fazilat bo'lish bilan birga,

davlat boshqaruvining amaliy sharti sifatida ham talqin qilinadi.

Yusuf Xos Hojibning qarashlarida til va muomala madaniyatiga ham muhim o'rin beriladi. So'zning o'ylab aytilishi, vazminlik, maslahatga quloq tutish va turli ijtimoiy qatlamlar bilan munosabatda odobni saqlash boshqaruvchining muhim sifatleri qatorida ko'rsatiladi. Bunday qarashlar siyosiy faoliyatda axloqiy mas'uliyat va muloqot madaniyatining ahamiyatini ochib beradi. Asarda davlat boshqaruvi va jamiyatdagi ijtimoiy tartib o'rtasidagi aloqadorlik ham ko'zga tashlanadi. Hukmdor, amaldor, harbiy, olim va oddiy xalqning o'z vazifasini bajarishi jamiyatning barqarorligi bilan bog'lanadi. Bu yondashuvni zamonaviy ijtimoiy tizimlar nazariyasiga aynan ko'chirish mumkin bo'lmasa-da, jamiyatning turli tarkibiy qismlari o'zaro mas'uliyat asosida faoliyat yuritishi haqidagi fikr tarixiy jihatdan muhimdir.

Mahmud Qoshg'ariyning «Devonu lug'otit turk» asari Qoraxoniylar davri ijtimoiy-siyosiy tafakkurini bevosita siyosiy risola shaklida bayon qilmasa-da, turkiy xalqlarning ijtimoiy hayoti va dunyoqarashini o'rganish uchun muhim manbadir. Asarda til, madaniyat, urf-odat, turmush tarzi, qarindoshlik munosabatlari, mehnat, harbiy faoliyat va axloqiy tushunchalarga oid materiallar mavjud [5; 34–36-b.]. Til xalqning tarixiy xotirasi va ijtimoiy tajribasini saqlovchi vosita sifatida namoyon bo'ladi. Mahmud Qoshg'ariy turkiy tillarning lug'aviy boyligini qayd etish orqali turkiy xalqlarning turmush tarzini, dunyoni anglash usullarini va madaniy tajribasini ilmiy muomalaga kiritgan. Asarning bu jihati Qoraxoniylar davrida til va madaniyat masalalariga bo'lgan e'tiborning yuqori darajasini ko'rsatadi. «Devonu lug'otit turk»dagi maqollar va hikmatli iboralar turkiy xalqlarning axloqiy qarashlarini o'rganish uchun alohida ahamiyatga ega. Ularda mehnatsevarlik, mardlik, birlik, bilim, do'stlik, ehtiyotkorlik va insonlararo munosabatlar haqidagi tasavvurlar ifodalangan. Ushbu materiallar orqali jamiyat a'zolarining xulq-atvoriga qo'yilgan talablar va ijtimoiy qadriyatlar haqida tasavvur hosil qilish mumkin. Mahmud Qoshg'ariy asarining yana bir muhim jihati – unda turkiy xalqlarning hududiy va etnik xilma-xilligi haqidagi ma'lumotlarning berilishidir. Turli qabila va elatlarning tili, yashash hududi va madaniy xususiyatlari qayd etilishi turkiy dunyoning murakkab ijtimoiy-madaniy tarkibini anglashga yordam beradi. Bu esa Qoraxoniylar davri tafakkurini faqat bitta siyosiy markaz yoki yagona ijtimoiy guruh doirasida emas, balki kengroq turkiy-madaniy makon kontekstida o'rganish zarurligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, «Devonu lug'otit turk»ni siyosiy falsafa bo'yicha maxsus risola deb atash ehtiyotkorlikni talab qiladi. Uning ijtimoiy-siyosiy ahamiyati, avvalo, turkiy jamiyatning tilida, madaniy xotirasida va kundalik hayotida aks etgan qadriyatlarni o'rganish imkonini berishidir.

Qoraxoniylar davri tafakkurining shakllanishida Sharqning avvalgi ilmiy-falsafiy an'analari muhim tarixiy-madaniy zamin vazifasini bajargan. Markaziy Osiyo hududida yunon falsafasi, islomiy falsafa, ilmiy tafakkur, axloqiy-didaktik adabiyot va qadimgi turkiy siyosiy an'analari o'zaro ta'sirda rivojlangan. Biroq muayyan g'oyaning aynan qaysi manbadan olinganini aniqlash uchun matnlararo dalillar, tarixiy aloqa kanallari va ilmiy tadqiqotlar talab etiladi. Yusuf Xos Hojib asarida adolat, aql, saodat va qanoat o'rtasidagi munosabatlar Sharqdagi siyosiy-axloqiy tafakkur an'analari bilan mushtarak jihatlarga ega. Shuningdek, davlat boshqaruvida bilimli va axloqli shaxsning roli haqidagi qarashlar ham Sharq siyosiy tafakkurining kengroq doirasida o'rganilishi mumkin. Biroq bunday o'xshashliklar avtomatik ravishda bevosita ta'sir yoki aniq manbadan ko'chirishni anglatmaydi. Qoraxoniylar davri tafakkurining o'ziga xosligi Sharq falsafiy merosini turkiy til, madaniy muhit va siyosiy tajriba bilan uyg'unlashtirganida ko'rinadi. «Qutadg'u bilig»da davlat boshqaruvi masalalari turkiy adabiy tilda ifodalangan bo'lsa, «Devonu lug'otit turk»da turkiy xalqlarning til va madaniyat boyligi ilmiy tarzda jamlangan. Shu tariqa, mazkur asarlar Sharq ilmiy-falsafiy muhitining mahalliy va turkiy madaniy shakllarda rivojlanganini ko'rsatadi.

NATIJALAR

Tadqiqot davomida Qoraxoniylar ijtimoiy-siyosiy tafakkurida Sharq falsafiy merosining o'rniga doir quyidagi natijalarga kelindi.

Birinchidan, Qoraxoniylar davri ijtimoiy-siyosiy tafakkuri turkiy siyosiy an'analari, islomiy dunyoqarash va Sharqning ilmiy-ma'rifiy muhitida shakllangan ko'p qatlamli tarixiy hodisa ekanligi aniqlandi. Uning mazmunini faqat birgina falsafiy maktab yoki siyosiy konsepsiya bilan izohlash yetarli emas.

Ikkinchidan, Yusuf Xos Hojibning «Qutadg'u bilig» asarida davlat boshqaruvi adolat, bilim, aql va axloqiy mas'uliyat bilan bog'langanligi ko'rsatildi. Asar siyosiy hokimiyatning ma'naviy asoslarini, boshqaruvchining shaxsiy fazilatleri va jamiyatdagi tartib o'rtasidagi aloqani tahlil qilish uchun muhim manba vazifasini bajaradi.

Uchinchidan, Mahmud Qoshg'ariyning «Devonu lug'otit turk» asari turkiy xalqlarning ijtimoiy-madaniy dunyoqarashini o'rganish imkonini beruvchi keng qamrovli manba sifatida baholandi. Undagi lug'aviy materiallar, maqollar, she'riy parchalar va etnografik ma'lumotlar jamiyatning axloqiy qadriyatlari, turmush tarzi va madaniy tajribasi haqida xulosa chiqarish uchun asos bo'la oladi.

To'rtinchidan, Qoraxoniylar davri merosida adolat, ilm-ma'rifat, insonning axloqiy mas'uliyati va jamiyatdagi hamjihatlik masalalari muhim o'rin tutishi aniqlandi. Ushbu tushunchalar tarixiy sharoit mahsuli bo'lsa-da, ularni bugungi ma'naviy-ma'rifiy tadqiqotlarda tarixiy kontekstni saqlagan holda o'rganish mumkin.

Beshinchidan, Qoraxoniylar davri merosini O'zbekiston misolida o'rganish milliy tarixiy xotira, turkiy yozma madaniyat, davlat boshqaruvi tarixi va ma'naviy qadriyatlarning rivojlanish jarayonlarini chuqurroq anglashga xizmat qiladi. Bunda tarixiy merosni zamonaviy siyosiy tushunchalar bilan aynanlashtirmasdan, uning tarixiy ahamiyati va bugungi ilmiy-ma'rifiy qiymatini alohida ajratish zarur.

Olingan natijalar Qoraxoniylar davri tafakkurini o'rganishda siyosiy tarix, falsafa, adabiyotshunoslik, tilshunoslik va manbashunoslik fanlararo yondashuvdan foydalanish maqsadga muvofiqligini ko'rsatadi.

XULOSA

Qoraxoniylar ijtimoiy-siyosiy tafakkuri Sharq falsafiy merosi, turkiy siyosiy an'analari va islomiy madaniyatning o'zaro ta'siri natijasida shakllangan murakkab tarixiy-ma'naviy hodisadir. Mazkur davrning yozma yodgorliklari,

xususan, Yusuf Xos Hojibning «Qutadg'u bilig» va Mahmud Qoshg'ariyning «Devonu lug'otit turk» asarlari turkiy xalqlarning davlat, jamiyat, inson, axloq va bilim haqidagi qarashlarini o'rganishda muhim ilmiy manba hisoblanadi. «Qutadg'u bilig» asarida adolatli boshqaruv, bilim va aql, hukmdorning mas'uliyati hamda axloqiy kamolot masalalari markaziy o'rin egallaydi. «Devonu lug'otit turk» esa turkiy xalqlarning ijtimoiy-madaniy hayoti, tili, urf-odatlarini va ma'naviy qadriyatlarini yorituvchi muhim manba sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu asarlarning mazmuni Qoraxoniylar davri tafakkurida davlat boshqaruvi va madaniy-ma'naviy hayot o'rtasidagi aloqadorlik mavjud bo'lganini ko'rsatadi. Qoraxoniylar davri merosining O'zbekiston uchun ahamiyati, avvalo, uning tarixiy davlatchilik tajribasi, turkiy yozma madaniyat va ma'naviy qadriyatlar rivojida o'rnida ko'rinadi. Ushbu merosni zamonaviy sharoitda o'rganish tarixiy xotirani boyitish, yosh avlodning ilmiy dunyoqarashini kengaytirish va milliy madaniy merosga nisbatan mas'uliyatli munosabatni shakllantirishga yordam beradi.

Shu asosda quyidagi tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

1. Qoraxoniylar davri ijtimoiy-siyosiy tafakkurini falsafa, tarix, adabiyotshunoslik va tilshunoslik fanlariaro yondashuv asosida tadqiq etish.
2. «Qutadg'u bilig» va «Devonu lug'otit turk» asarlarining ilmiy-tanqidiy nashrlari hamda ishonchli tarjimalaridan foydalanib, tushunchalar va matnlararo aloqalarni chuqur o'rganish.
3. Qoraxoniylar merosini O'zbekistonning tarixiy-madaniy taraqqiyoti bilan bog'liq holda o'rganish, bunda tarixiy dalil va zamonaviy talqin o'rtasidagi farqni saqlash.
4. Mazkur davr merosining yoshlar ma'naviy-ma'rifiy tarbiyasidagi o'rnini ilmiy asoslangan, tarixiy kontekstga mos materiallar orqali yoritish.

Umuman olganda, Qoraxoniylar davri ijtimoiy-siyosiy tafakkuri Sharq falsafiy merosining turkiy madaniy muhitda rivojlangan muhim ko'rinishlaridan biri bo'lib, uning ilmiy o'rganilishi Markaziy Osiyo tarixiy tafakkuri va ma'naviy merosining mazmunini chuqurroq anglash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yusuf Xos Hojib. Qutadg'u bilig / Q. Karimov tabdili. – Toshkent: Fan, 1972. – 964 b.
2. Mahmud Qoshg'ariy. Devonu lug'otit turk / S. Mutallibov tarjimasi. – 3 jildlik. – Toshkent: Fan, 1960–1963. – 1-jild: 499 b.; 2-jild: 427 b.; 3-jild: 466 b.
3. Ulashova S. U., Ochilova D. J. Qoraxoniylar davrida ta'lim: Yusuf Xos Hojib va Mahmud Qoshg'ariy faoliyati // ORIENS: konferensiya materiallari. – 2025. – B. 571–577.
4. Shermuxamedova N. A. Yusuf Xos Hojib falsafiy merosining hozirgi davrdagi ahamiyati // Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences. – 2025. – J. 5. – B. 88–94.
5. Maxmudov B. X. Mahmud Qoshg'ariyning «Devonu lug'otit turk» asarida harbiy atamalar // Sivilizatsiyalararo muloqot: tarixiy tajriba va zamonaviy xalqaro munosabatlarda falsafiy yondashuvlar: respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami. – Toshkent, 2025. – 27-sentabr. – B. 34–36.